

Muzhevych, N. V. "Normatyvno-pravove rehuliuвання обліку витрат у будівництві" [Normative and Legal Regulation of Cost Accounting in Construction]. *Innovatsiina ekonomika*, no. 9 (2013): 196-202.

Pavelko, O. V. *Dokhody i vytraty osnovnoi diialnosti budivelnnykh pidpriemstv u systemi obliku ta kontroliu* [Revenues and Expenses of the Main Activity of Construction Enterprises in the System of Accounting and Control]. Rivne: NUVHP, 2012.

Pyrets, N. M., and Chernenko, T. V. "Metody vyznachenня sobivartosti produktsii pidpriemstva budivelnoi haluzi v systemi upravlinskoho obliku" [Methods for Determining the Cost of Production of the Construction Industry in the System of Management Accounting]. *Ekonomichniy prostir*, no. 71 (2013): 231-238.

Semchuk, I. V., and Mazur, V. H. "Shliakhy pidvyshchennia efektyvnosti upravlinnia vytratamy na pidpriemstvi"

[Ways of Improving the Efficiency of Managing Expenses at an Enterprise]. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*, is. 22 (2018): 544-548. <http://global-national.in.ua/archive/22-2018/104.pdf>

Yasinska, A. I., and Podolchak, N. I. "Metodolohiia ta orhanizatsiia systemno-orientovanoho upravlinnia vytratamy pidpriemstva dlia pryiniattia upravlinskykh risheň" [Methodology and Organizing of System-Oriented Enterprises Costs Management in the Conditions of Managerial Decisions Acceptation]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika»*, no. 727 (2012): 161-172. http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/13883/1/26_161-171_Vis_727_Menegment.pdf

Zadorozhnyi, Z.-M. V. "Vnutrishnyohospodarskyi oblik v budivnytstvi: metodolohiia ta orhanizatsiia" [Internal Accounting in Construction: Methodology and Organization]: *dys. ... d-ra ekon. nauk : 08.00.09*, 2007.

УДК 658
JEL: G32

СУТНІСТЬ І ЗМІСТ ПОНЯТТЯ «ЯКІСТЬ СТРУКТУРИ КАПІТАЛУ» ПІДПРИЄМСТВА

©2021 ГОНЧАРЕНКО А. С.

УДК 658
JEL: G32

Гончаренко А. С. Сутність і зміст поняття «якість структури капіталу» підприємства

Метою статті є дослідження теоретичних аспектів щодо сутності управління якістю структури капіталу. Визначено особливості філософського, соціального, технічного, інженерного, економічного та правового підходів до сутності поняття «якість». Під час аналізу, систематизації й узагальнення праць вітчизняних і зарубіжних учених було розглянуто еволюцію підходів до сутності поняття «якість». Визначено ознаки, що його характеризують, а саме: відповідність меті, ступінь задоволеності клієнтів, точність у виконанні проєкту специфікації, відповідність нормам, ступінь досконалості. У результаті сформовано власне бачення щодо сутності якості як сукупності характеристик та властивостей предмета чи процесу, що повною мірою здатні задовольнити споживача та повністю відповідають його потребам або очікуванням. Розглянуто такі інструменти для управління якістю, як: статистичний контроль якості, можливість процесу оцінки, контрольні діаграми. Обґрунтовано логіку формування сутності управління якістю на базі вивчення та систематизації існуючих концепцій, теорій і практик управління якістю. Визначено, що управління якістю – це сукупність заходів, спрямованих на підвищення рівня конкурентоспроможності продукту, послуги чи організації на ринку за рахунок безперервного навчання менеджерів суб'єкта господарювання. Проведено морфологічний аналіз поняття «структура капіталу», на основі якого визначено сутність зазначеного поняття як співвідношення складових капіталу, сформованих відповідно до потреби підприємства, що забезпечують йому отримання максимального ефекту від вкладених ресурсів, зростання вартості капіталу та прибутковості діяльності, зниження ризиковості в процесі досягнення стратегічних цілей. Доведено, що якісна структура капіталу підприємства забезпечує необхідний рівень його фінансової стійкості.

Ключові слова: якість, структура капіталу, управління якістю, якість структури капіталу.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-3-231-241>

Рис.: 4. **Табл.:** 5. **Формул.:** 2. **Бібл.:** 33.

Гончаренко Альона Сергіївна – аспірантка кафедри фінансів, Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця (просп. Науки, 9а, Харків, 61166, Україна)

UDC 658
JEL: G32

Honcharenko A. S. Essence and Content of the Concept of «Quality of the Enterprise's Capital Structure»

The article is aimed at exploring the theoretical aspects of the essence of management of capital structure quality. The peculiarities of philosophical, social, technical, engineering, economic and legal approaches to the essence of the concept of «quality» are defined. In the course of the carried out analysis, systematization and generalization of the works of both domestic and foreign scholars, the evolution of approaches to defining the essence of the concept of «quality» was considered. The signs characterizing it are determined as follows: compliance with the goal, degree of customer satisfaction, accuracy in the implementation of the specification proJEL: ct, compliance with norms, degree of perfection. As a result, the author has formed his own vision regarding the essence of quality as an aggregate of characteristics and properties of an obJEL: ct or process that is in full measure capable of satisfying the consumer and fully meeting his needs or expectations. The following instruments for quality management are considered: statistical quality control, possibility of evaluation process, control diagrams. The logic of formation of the essence of quality management based on studying and systematizing the existing concepts, theories and practices of quality management is substantiated. It is determined that quality management is an aggregate of measures directed towards increasing the level of competitiveness of a product, service or organization in the market through continuous training of managers of an economic entity. A morphological analysis of the concept of «capital structure» was carried out, on the basis of which the essence of this concept was defined as the ratio of components of capital formed in accordance with the needs of the enterprise, which ensures the enterprise to obtain the maximum effect from the invested resources, increase in the cost of capital and profitability of activities, reduce risk in the process of achieving strategic goals. It is proved that the enterprise's qualitative capital structure provides the necessary level of financial sustainability of the enterprise.

Keywords: quality, capital structure, quality management, quality of capital structure.

Fig.: 4. **Tabl.:** 5. **Formulae:** 2. **Bibl.:** 33.

Honcharenko Alona S. – Postgraduate Student of the Department of Finance, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics (9a Nauky Ave., Kharkiv, 61166, Ukraine)

У теорії та практиці сучасного управління існує безліч різних аспектів, за допомогою яких обґрунтовується висока значущість якості для забезпечення успішного функціонування підприємств. Однак, незважаючи на свою множинність і різнобічність, практично всі ці аспекти містять в собі єдине загальне положення про те, що на сучасному етапі розвитку економічних систем саме якість їх роботи є найважливішою умовою їх ринкової конкурентоспроможності. Поняття «якість», перш ніж увійти в термінологію сучасної економічної науки, пройшло тривалий шлях еволюції. Даному питанню в різні часи приділяли увагу багато вчених з різних галузей знань. Тому необхідно виробити узгодженість дефініцій і прослідкувати взаємозв'язок цієї категорії зі структурою капіталу підприємства.

Якість – складна та емна категорія, що містить певні особливості та різні аспекти: філософський, соціальний, технічний, інженерний, економічний і правовий. Дослідженню категорії «якість» та її управлінню присвячено роботи таких зарубіжних і вітчизняних учених, як: В. Демінг, Дж. Джуран, Ф. Кросбі, К. Ісікава, А. Фейгенбаум, Ш. Шинго, Г. Танучі, В. Сиськов, Ю. Зиков, Л. Матвеев, С. Полишко, А. Козлов, О. Аристов, В. Мішин та інших. У роботах цих науковців ґрунтовно розглянуто підходи до визначення якості, методи оцінки рівня якості продукції, організаційні аспекти та системи управління якістю. Але єдиної думки щодо формування поняття якості серед авторів немає.

З філософських позицій якість означає суттєву визначеність даного об'єкта, завдяки якій він стає специфічним і відрізняється від іншого об'єкта. Разом із тим якість об'єднує багато об'єктів у сукупність, тобто робить їх однорідними.

Соціальний аспект якості пов'язаний зі ставленням суб'єктів або всього суспільства до досліджуваного об'єкта, наприклад зі сприйняттям певних споживачів відповідної продукції або послуг. При цьому якість може розглядатися як категорія, що відповідає законам попиту та пропозиції, залежить від рівня культури, доходів споживачів і т. п.

Технічний аспект якості обумовлений кількісними та якісними змінами об'єкта дослідження. Так, якщо філософський аспект якості полягає у виділенні сукупності якісно однорідних об'єктів, то технічний аспект пов'язаний з конкретикою його змісту. Об'єктом дослідження стають технічні закономірності та прояви фізичних, електромеханічних та інших властивостей предметів однакового призначення. Отже, з інженерних позицій якість досліджується в зіставленні сукупності властивостей обраного об'єкта з аналогічним об'єктом, прийнятим, залежно від мети дослідження, за еталон.

З економічних позицій якість розглядається як результат споживання або споживчої вартості досліджуваного об'єкта. Оскільки потреби в якості того

чи іншого об'єкта різні, то якість оцінюється споживачами по-різному. Отже, з економічної точки зору, важливо знати, наскільки якість відповідає потребі, інакше не будь-яка висока якість – благо.

Тобто між технічним і економічним розумінням якості є протиріччя. Воно носить діалектичний характер і обумовлюється взаємозв'язком виробництва та споживання об'єктів. Тому доцільно розглядати спільно технічний і економічний аспекти якості, тим більше, що це важливо при проведенні оцінки рівня якості.

Правовий аспект якості належить до формування науково-технічної документації (НТД), порядку її розробки, затвердження, впровадження та виконання, а також обліку. З правової точки зору якість виступає як сукупність властивостей об'єкта, що відповідають вимогам, встановленим у НТД.

В умовах ринку та конкуренції розвинені країни світу сприймають високу якість як стратегічний комерційний імператив і найбільш значуще джерело національного багатства. Якість багато в чому визначає престиж держави, служить основою для задоволення потреб кожної людини та суспільства в цілому, є найважливішою складовою конкурентоспроможності. Тільки на його основі підприємство може вижити в умовах конкуренції й отримувати необхідний прибуток, тому видається цілком об'єктивним, що діяльність з підвищення та забезпечення якості в умовах ринкових відносин повинна бути пріоритетною [31].

Метою написання статті є узагальнення теоретичних основ з управління якістю та уточнення сутності поняття «якість структури капіталу».

У 60-х роках ХХ сторіччя при дослідженні поняття «якість» розглядали оптимізацію процесу виробництва. Проте стрімкий розвиток бізнесу й окрема увага менеджменту підприємства до шляхів поліпшення якості товару в 1970-х роках дозволили застосовувати цей термін не тільки до оптимізації процесу виробництва, а й для управління всією організацією з ціллю забезпечення конкурентоспроможності на ринку. Забезпечення високої якості для товару чи послуги стало головним постулатом при розробленні стратегії підприємства.

В економічній літературі [1–3; 5; 7; 8; 10] є різні підходи до визначення поняття «якість».

Вільям Едвардс Демінг визначає якість як задоволення вимог споживача не тільки для відповідності його очікуванням, але і для передбачення напрямків їх майбутніх змін. Він застосовує знанневий підхід до визначення якості та наголошує, що високий рівень якості можна досягти за рахунок постійного навчання співробітників компанії [6].

У 1960-ті роки Джозеф Мозес Джуран трактував якість як придатність до використання, тобто відповідність призначенню: задоволення споживача [1].

Це означає, що продукт або послугу варто розробляти залежно від потреб замовника. Дж. Джуран також був прихильником знаннєвого підходу та підкреслив важливість виховання та навчання менеджерів.

Як і Дж. Джуран, Філіп Б. Кросбі досліджував поняття «якість», спираючись на власний досвід роботи на підприємстві [5]. Він визначив якість як відповідність певному набору технічних умов, установленим керівництвом.

У 1970–80-ті роки вивченням якості займався Каору Ісікава. Він трактував якість як властивість, що реально задовольняє споживача [2].

Арманд Фейгенбаум визначає якість як рішення безпосередньо споживача, а не маркетолога або інженера [3]. Він зазначав, що якість заснована на взаємодії споживача з товаром і вимірюється відповідно до задоволення його вимог. Вимоги можуть бути виражені явно або неявно, свідомо або несвідомо, можуть бути об'єктивними або суб'єктивними.

Уявлення про якість постійно розвивається в ринковому середовищі.

Так, П. Роос у своїй роботі вказував, що відомий японський інженер і статистик Генічі Тагучі зазначав, що якість – це еквівалент втрат, які може зазнати суспільство у випадку його відсутності [11].

У 1979 р. був прийнятий стандарт з управління й поліпшення якості продукції – ГОСТ 15467-79 [10]. Згідно з цим стандартом якість продукції визначалася як сукупність властивостей продукції, що зумовлюють її придатність задовольняти певні потреби відповідно до її призначення.

З метою впровадження термінології у сфері якості Міжнародна організація зі стандартизації (ISO) вперше в 1986 р. розробила тримовний словник термінів у галузі забезпечення якості – стандарт ISO 8402-86. У словнику було визначено якість як сукупність властивостей і характеристик продукції або послуги, що надають їй спроможність задовольняти зумовлені або передбачувані потреби. У 1994 р. словник було переглянуто та розширено внаслідок включення цілого ряду нових термінів і визначень. У подальшому цей стандарт був доопрацьований, одержав третю редакцію і на сьогодні складається з міжнародних стандартів ISO 9000, ISO 9001, ISO 9004. У багатьох країнах, у тому числі в Україні, вони прийняті як національні стандарти. Згідно з цим стандартом якість можна трактувати як «ступінь, до якого сукупність власних характеристик задовольняє вимоги» [4].

Економіст Сиськов В. І. зазначає, що «під якість продукції слід розуміти ступінь, міру задоволення потреби в даному виді продукції за фіксованих умов споживання, що визначаються сукупністю характеристик, створених у процесі виробництва продукції відповідно до вимог стандартів» [8, с. 15].

Іншими дослідниками, наприклад, такими, як Зиков Ю. А., Матвеев Л. А., Полишко С. П., Коз-

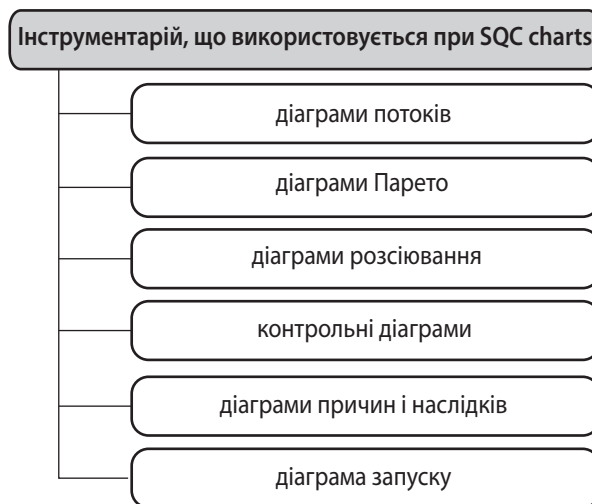
лов А. Л., Аристов О. В., Мішин В. М. якість визначається як «набір властивостей, які визначають ступінь їх відповідності заданій конкретній потребі у фіксованих умовах споживання» [9, с. 18]. Найбільш важливим критерієм є врахування прояву властивостей продукції в конкретних умовах споживання.

Таким чином, узагальнюючи результати дослідження, можемо надати власне визначення цього поняття. Отже, *якість – це сукупність властивостей об'єкта, які визначають ступінь їх відповідності поточним і майбутнім (передбачуваним) вимогам, потребам або очікуванням відповідно до його призначення.*

Сутність процесу управління на підприємстві полягає в прийнятті та реалізації керівництвом рішень, які сприяють досягненню мети управління. Сучасне управління якістю складається в прийнятті та реалізації управлінських рішень стосовно якості продукції з першочерговою орієнтацією на споживача.

Розглянемо більш детально інструменти для управління якістю.

Одним із інструментів управління якістю є статистичний контроль якості (*Statistical Quality Control charts*) – механізм для моніторингу та контролю процесу для досягнення певного рівня якості, що дозволяє проілюструвати випадкові коливання даних і справжні зміни процесу. Для реалізації моніторингу використовується інструментарій, що представлений на *рис. 1*.

Рис. 1. Інструментарій для моніторингу якості та розуміння контрольних діаграм SQCcharts

Джерело: складено на основі [2].

Наступний інструмент – можливість процесу оцінки (*Process Capability*) – характеристика можливостей процесу оцінки досягнення поточних або запланованих бізнес-цілей. Подібний процес дозволяє досягти необхідних результатів завдяки об'єднанню машин, інструментів, методів, матеріалів та людей, задіяних у виробництві.

Ще одним інструментом управління якістю є контрольні діаграми. Оскільки кожен процес має певні варіації, контрольні діаграми відрізняють загальні причини та варіації, що вони вказують, на підконтрольність процесу. Якщо на підставі аналізу виявлено, що процес знаходиться під контролем, то ніяких змін параметрів вносити не потрібно. Якщо процес не знаходиться під контролем, то його необхідно вдосконалити.

Управління якістю як самостійна галузь наукової та практичної діяльності почала формуватися на початку ХХ ст., коли зароджувалося промислове виробництво та поглиблювався внутрішньовиробничий поділ праці [32].

Одним із засновників теорії управління якістю та впровадження її в практичну діяльність є Фредерік Тейлор. Завдяки оптимізації процесу виробництва, де кожен елемент ланцюга виробництва виконував ті функції, до яких був пристосований найкращим чином, вдалося значно поліпшити якість продукції.

Внесок Генрі Форда в систему управління якістю полягає в стандартизації елементів виробництва на основі впровадження принципів скорочення модельного ряду машин і масового використання легкозамінних частин [29].

Вільям Демінг при дослідженні управління якістю виділяв два головні фактори: людський фактор і науковий підхід [6]. Вчений зауважував, що управління якістю має здійснюватися на основі достовірної й повної інформації та її наукового аналізу. Вирішальним фактором в управлінні якістю є людський фактор. Тому В. Демінг у своїх працях наголошує, що для підвищення якості продукції необхідно постійно приділяти увагу підвищенню кваліфікації співробітників. Результатом досліджень ученого стала розроблена модель управління якістю, що отримала назву циклу Шухарта – Демінга: Plan – Do – Check – Act (планування – виконання – перевірка – виправлення) (рис. 2).

Дж. Джуран першим обґрунтував перехід від контролю якості продукції до загального безперервного управління якістю виробництва або наданням послуг [1]. Він є автором концепції *Annual Quality Improvement* (далі – AQI) – системи щорічного покращення якості. Покращення якості, на його думку, – це перевищення вже досягнутих результатів роботи у сфері якості, пов'язане з прагненням людини встановити новий рівень якості. Головна увага в концепції AQI зосереджується на стратегічних рішеннях, більш високому рівні конкурентоспроможності, що веде до довгострокових результатів

Дж. Джуран сформулював основи економічного підходу до забезпечення якості. Якщо більшість спеціалістів до нього висвітлювали лише конкретні види використання вартісного аналізу, то він вперше у своїх працях класифікував витрати на забезпечення якості, виділивши чотири групи основних витрат: попереджувальні витрати, оцінні витрати, що виникли внаслідок внутрішніх відмов, і витрати зовнішніх відмов [33].

Філіп Б. Кросбі вніс вагомий внесок у дослідження управління якістю [5]. Ним було сформовано чотири принципи управління якістю:

- ✦ якість визначається як відповідність вимогам, а не як «цінність» або «елегантність»;
- ✦ система, що породжує якість, є попередження, а не оцінка цінності;
- ✦ стандартом продуктивності має бути саме стандарт Нульових Дефектів, а не «достатня близькість до цього»;
- ✦ вимірювання якості – це ціна невідповідності, а не показників.

Вчений відомий своєю концепцією «Нуль дефектів» (*Zero defects*), яка означає, що система управління якістю охоплює всі без виключення види діяльності виробництва, і при цьому не має бути допущена жодна помилка.

Наступною концепцією, що запропонував Філіп Б. Кросбі, є *Do It Right First Time-Do It Right Every Time*

Act – Виправлення Дії щодо постійного поліпшення загальних показників процесів 4	Plan – План Розроблення цілей і процесів, необхідних для досягнення результатів відповідно до вимог замовника та політики організації 1
Check – Перевірка Постійний аналіз результатів і перевірка відповідності продукції чи процесів цілям і стандартам 3	Do – Виконання Впровадження процесів 2

Рис. 2. Цикл Шухарта – Демінга

Джерело: складено на основі [6].

(DRIFT-DRIFT). Згідно з концепцією, будь-який продукт, який відповідає своїм технічним характеристикам, є якісним продуктом.

Ф. Кросбі виділяє чотири принципи управління процесом поліпшення якості:

- ✦ якість означає відповідність вимогам;
- ✦ якість досягається профілактикою, а не оцінкою;
- ✦ якість має стандарт продуктивності нульових дефектів;
- ✦ якість вимірюється ціною невідповідності.

Для оцінювання ступеня компетентності підприємства у вирішенні проблем якості Ф. Кросбі запропонував модель, яка формується з шести чинників: 1) ставлення керівництва підприємства до проблеми якості; 2) статус відділу якості на підприємстві; 3) способи розгляду проблем якості; 4) рівень витрат на якість від загального обороту підприємства; 5) заходи щодо підвищення якості; 6) реальний стан системи управління якістю на підприємстві.

Окремо вчений запропонував концепцію шести сигм, підґрунтям якої є підхід до вдосконалення бізнесу щодо усунення причин помилок або дефектів у бізнес-процесах завдяки зосередженню уваги на критично важливих для споживача параметрах. Концепція «шість сигм» реалізує можливості вимірювати кількість «дефектів» у процесі виробництва, розраховувати та виключати їх за допомогою використання знання фундаментальних процесів і досягнення «бездефектного» виробництва продукції.

Подаальший розвиток теорія управління якістю зазнала в працях К. Ісікави – автора японського варіанта комплексного управління якістю, основні положення якої полягають у такому:

- ✦ обов'язкова загальна участь працівників в управлінні якістю;
- ✦ проведення регулярних внутрішніх перевірок функціонування системи якості;

- ✦ постійне навчання кадрів;
- ✦ широке впровадження статистичних методів контролю.

На відміну від попередників, К. Ісікава першим визначив центром уваги системи менеджменту контроль якості, а не продукти та послуги. К. Ісікава впровадив у світову практику управління якістю графічний метод аналізу причинно-наслідкових зв'язків досягнення якості, який одержав назву системи Ісікави («риб'ячої кістки») і ввійшов до складу семи інструментів контролю якості (рис. 3).

Важкий внесок у теорію управління якістю зробив науковець Арман Валлін Фейгенбаум [3]. Його основним доробком стало обґрунтування таких положень. Для ефективності комплексного управління якістю його необхідно проектувати та здійснювати на ранніх стадіях створення продукції. Вимоги до виконання робіт при комплексному управлінні доцільно встановлювати у стандартах до кожної окремої фірми. Якість має бути планованою характеристикою. На підприємстві має бути суворий облік витрат на якість. За твердженням Фейгенбаума, комплексне управління якістю – це стиль керівництва, який породжує нову культуру управління підприємством А. Фейгенбаум описує процес управління для досягнення якості за допомогою етапів, що наведені на рис. 4.

Цей підхід до управління якістю дозволяє забезпечити ефективне виробництво й обслуговування клієнтів. А. Фейгенбаум казав, що «якість, по суті, є способом управління організацією» [3].

Основними положеннями системного підходу до управління якістю А. Фейгенбаума є такі:

- ✦ якість вимагає індивідуальної та командної завзятості;
- ✦ якість – це те, що бажає замовник;
- ✦ якість – це спосіб управління;
- ✦ якість і вартість – це сума, а не різниця;

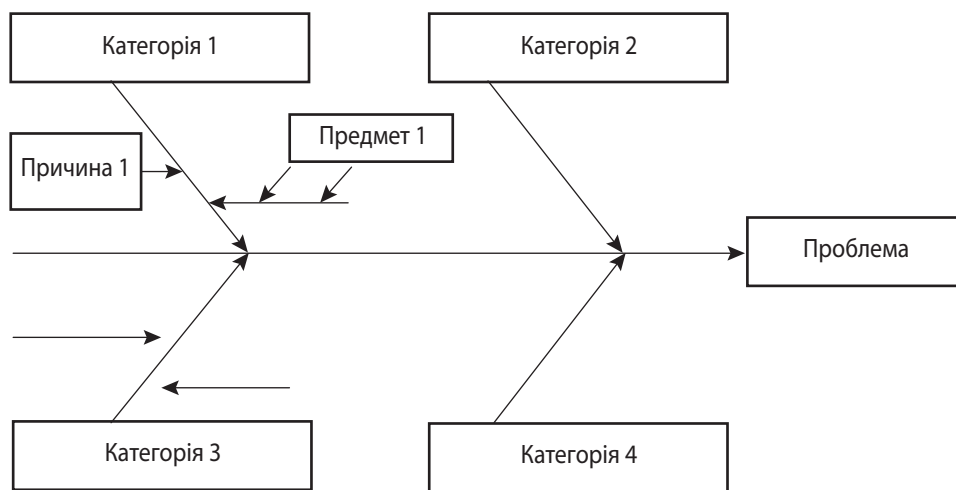

Рис. 3. Діаграма системи Ісікави

Джерело: складено на основі [2].

- ✦ якість та інновації взаємозалежні;
- ✦ якість вимагає постійного вдосконалення;
- ✦ якість – це етика.

Рис. 4. Етапи управління якістю за Фейгенбаумом

Джерело: складено на основі [3].

Генічі Тагучі запропонував концепцію «інжинірингу якості», яка є одним із принципово нових підходів до побудови системи управління якістю та базується на таких положеннях:

- ✦ якість виготовленого продукту (вироби) – це показник, значення якого обернено пропорційно сумарним суспільним втратам, створеним цим продуктом;
- ✦ для того, щоб в умовах конкурентної економіки залишатися в бізнесі, необхідно постійне поліпшення якості та зниження витрат;
- ✦ програма постійного поліпшення якості передбачає безперервне зменшення розкиду робочих характеристик продукції щодо встановлених норм;
- ✦ якість і вартість готової продукції визначаються, перш за все, процесами розробки та виготовлення продукції [27].

Японський промисловий інженер Сінго Сірео для управління якістю запропонував інструменти ощадливого виробництва:

- ✦ швидке переналагодження SMED (*Single-Minute Exchange of Dies*). Ця концепція приводить до більш високої продуктивності, оскільки дає змогу підвищити використання устаткування;
- ✦ захист від помилок (*Poka-yoke*). Забезпечує 100% перевірку, щоб жодна бракована продукція не перейшла до наступної стадії процесу. Загалом, існує три методи Poka-yoke: контакт-метод, метод крокового руху, метод фіксованого значення;

- ✦ точно в строк (*Just-in-Time – JIT*). Система синхронізації передачі продукту з однієї виробничої стадії на іншу за допомогою карток Канбан [28].

Таким чином, *управління якістю – це процес з реалізації сукупності заходів системи менеджменту суб'єкта господарювання, спрямованих на досягнення відповідності властивостей об'єкта вимогам, потребам або очікуванням системи «менеджмент – споживач».*

Ще одним родовим поняттям у складі «якість структури капіталу» є «структура капіталу», для визначення якого необхідне проведення морфологічного аналізу поняття «структура капіталу» (табл. 1).

Згідно з енциклопедичним словником під терміном «структура» розуміють сукупність стійких зв'язків елементів у системі, які забезпечують збереження її основних властивостей при різних зовнішніх і внутрішніх змінах [19].

У цілому поняття «структура» може трактуватися як «структура (від латинського *structura* – будова, розміщення, порядок), сукупність стійких зв'язків об'єкта, що забезпечує його цілісність і тотожність самому собі, тобто збереження основних властивостей при різноманітних зовнішніх та внутрішніх змінах» [30].

Ідея методу морфологічного аналізу полягає в знаходженні найбільшої кількості, а гранично й всіх можливих способів розв'язання поставленої проблеми шляхом комбінування основних структурних елементів систем або ознак рішень, що дає змогу обрати найбільш доцільний з них. Зі всіх цих варіантів обираються один або декілька цілісних варіантів, які є оптимальними відносно деякої функції цілі.

Як систему морфологічного аналізу оберемо найбільш розповсюджені визначення поняття «структура капіталу» (дані об'єкти системи позначені як S_i). Кожний об'єкт такої системи ідентифікується автором визначення. На основі даних визначень оберемо морфологічними параметрами визначень їх ключове слово.

Як істотну ознаку морфологічного аналізу оберемо складові частини поняття підприємств та позначено їх як Z_j (табл. 2).

На основі аналізу параметрів (визначення ключового слова) визначимо, які аспекти структури капіталу вони охоплюють. Результати такого аналізу наведемо як матрицю образів наукових досліджень (X_{ij}). Кожен елемент такої матриці (X_{ij}) відзначає наявність або відсутність варіанта сутнісної ознаки (Z_j) в аналізованому визначенні (S_i).

Тобто елемент матриці образів наукових досліджень визначається в такий спосіб: якщо j -та сутнісна ознака (сутнісна характеристика) присутня в i -му об'єкті системи (визначенні), то на перетині i -го рядка та j -го стовпця виставляється 1, інакше – 0 (табл. 3).

Вихідна інформація для морфологічного аналізу поняття «структура капіталу»

№ з/п	Автор(-и) / Джерело	Визначення
1	Треншов М. М. [14]	Структура капіталу – співвідношення між питомою вагою певного капіталу
2	Брігхем Ю., Гапенські Л. [12]	Структуру капіталу визначають як співвідношення акцій, облігацій, активів, з яких складається капітал компанії
3	Сайт правових систем НАУ [15]	Структура капіталу – співвідношення різних джерел грошових ресурсів (власних, позичених і залучених) до підсумку пасиву балансу підприємства, виражене у відсотках
4	Єєров М. [16]	Структура капіталу – співвідношення короткострокових зобов'язань, довгострокових зобов'язань та власного капіталу організації
5	Пешкова О. О. [17]	Структура капіталу – співвідношення між власними, позиковими та залученими групами джерел, а також окремими видами джерел капіталу в процесі його формування та використання для здійснення інвестиційної діяльності підприємства
6	Ван Хорн Дж. К. [18], Батлер Б., Джонсон Б., Сідуелл Г. [20]	Структура капіталу – співвідношення цінних паперів у капіталі компанії
7	Етрілл П. [21]	Структура капіталу – леверидж або фінансовий важель, це співвідношення між коштами, які інвестуються власниками компанії, та коштами, які вкладаються іншими особами, що впливає на ступінь ризику при веденні бізнесу
8	Ушаєва С. М. [22]	Структура капіталу – пропорція між позиковим і власним капіталом, яка при цьому становить унікальний набір інструментів фінансування діяльності фірми, які нівелюють асиметричність інформації та відповідають заданому рівню контролю з боку власників
9	Никитюк Т. О. [23]	Структура капіталу корпорації – це така структура капіталу, при якій приведена вартість податкових щитів повністю покриває приведену вартість банкрутства корпорації
10	Квасницька Р. С., Старостенко Г. Г. [13]	Структура капіталу розглядається як співвідношення власного та запозиченого капіталу підприємства
11	Журавльова І. В., Латишева І. Л. [24]	Структура капіталу є співвідношенням речової, фінансової та інтелектуальної його складових, сформованим незалежно від типу власності та способу використання у виробничому процесі, що дозволяє підприємству досягати визначених цілей: підвищення вартості, збільшення показників ефективності його діяльності, зростання рівня прибутковості тощо
12	Бланк І. О. [25]	Структура капіталу представляє собою співвідношення всіх форм власних і запозичених фінансових ресурсів, що використовуються підприємством у процесі своєї господарської діяльності для фінансування активів
13	Чмутова І. М., Лебідь О. В. [26]	Структура капіталу – одночасне існування фізичної, фінансової та інтелектуальної складових і їх постійний взаємозумовлений рух, що дає можливість у процесі управління врахувати специфічні характеристики кожної з них та підвищити ефективність функціонування капіталу підприємства

Джерело: систематизовано автором.

Для з'ясування схожості визначень на основі аналізу їх морфологічних параметрів сформуємо таблицю схожості. Вихідною інформацією для таких таблиць є матриця образів (X_{ij}). Міра схожості двох визначень за відображенням елементів структури капіталу ($C(S_{i_1}, S_{i_2})$) визначається за формулою (1):

$$C(S_{i_1}, S_{i_2}) = \frac{\sum_{j=1}^n x_{i_1 j} x_{i_2 j}}{\sum_{j=1}^n x_{i_1 j} + \sum_{j=1}^n x_{i_2 j}}, \quad (1)$$

де i_1, i_2 – номери двох визначень, що перевіряються на схожість (якщо порівнюються третє та п'яте визначення, то для одного $i_1 = 3$, а для іншого $i_2 = 5$, то відповідний елемент матриці буде позначатися як $C(S_3, S_5)$);

– $x_{i_1 j}$ та $x_{i_2 j}$ – значення елементів матриці образів наукових досліджень Z_{ij} для двох визначень фінансового потенціалу відповідно (див. табл. 2);

– j – номер істотної ознаки ($j = 1 \dots n$; $n = 7$).

Матрицю міри схожості для визначень структури капіталу підприємства наведемо в табл. 4.

Варіанти істотної ознаки структури капіталу

Z_j	Ключові слова
Z_1	Співвідношення між питомою вагою певного капіталу
Z_2	Співвідношення акцій, облігацій, активів, з яких складається капітал компанії.
Z_3	Співвідношення різних джерел грошових ресурсів
Z_4	Співвідношення короткострокових зобов'язань, довгострокових зобов'язань і власного капіталу організації
Z_5	Співвідношення між власними, позиковими та залученими групами джерел
Z_6	Співвідношення цінних паперів у капіталі компанії
Z_7	Лeverидж, або фінансовий важіль
Z_8	Пропорція між позиковим і власним капіталом
Z_9	Оптимальна вартість податкових щитів
Z_{10}	Співвідношення власного та запозиченого капіталу підприємства
Z_{11}	Співвідношення речової, фінансової та інтелектуальної складових капіталу
Z_{12}	Співвідношення всіх форм власних і запозичених фінансових ресурсів
Z_{13}	Однчасне існування фізичної, фінансової та інтелектуальної складових

Таблиця 3

Матриця образів наукових досліджень (морфологічний «ящик»)

	Z_1	Z_2	Z_3	Z_4	Z_5	Z_6	Z_7	Z_8	Z_9	Z_{10}	Z_{11}
S_1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
S_2	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0
S_3	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0
S_4	0	0	0	1	1	0	1	0	0	0	0
S_5	0	1	0	0	0	0	0	1	1	1	0
S_6	0	0	0	0	0	1	0	0	1	1	1
S_7	0	0	0	1	0	0	0	1	1	1	0
S_8	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	0
S_9	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0
S_{10}	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0

Таблиця 4

Матриця міри схожості для визначень структури капіталу

	S_1	S_2	S_3	S_4	S_5	S_6	S_7	S_8	S_9	S_{10}	S_{11}	S_{12}	S_{13}
S_1	1,00		0	0	0		0	0	0	0	0	0	0
S_2	0	1,00	0	0	0	0,25	0	0	0	0	0	0	0
S_3	0	0	1,00	0,25	0	0	0	0	0	0	0	0	0
S_4	0	0	0,25	1,00	0	0	0	0	0	0	0	0	0
S_5	0	0	0	0	1,00	0	0	0	0	0	0	0	0
S_6	0	0,25	0	0	0	1,00	0	0	0	0	0	0	0
S_7	0	0	0	0	0	0	1,00	0	0	0	0	0	0
S_8	0	0	0	0	0	0	0	1,00	0,20	0,00	0	0,17	0
S_9	0	0	0	0	0	0	0	0,20	1,00	0,00	0	0	0
S_{10}	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1,00	0	0,2	0
S_{11}	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0,25
S_{12}	0	0	0	0	0	0	0	0,17	0	0,2	0	1	0
S_{13}	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,25	0	1

За результатами аналізу поняття «структура капіталу» можна зробити висновок, що розглянуті визначення мають досить високий рівень відмінності, оскільки автори виділяють у своїх роботах лише окремі важливі, на їх погляд, аспекти

Виходячи із цього доцільним уявляється проведення аналізу міри включення визначень між собою з метою найбільш повного розкриття сутності терміна «структура капіталу». Аналіз міри включення проводиться за формулою (2), результати його наведено в табл. 5.

$$W_{i_1 i_2}(S_{i_1}, S_{i_2}) = \frac{\sum_{j=1}^n x_{i_1 j} x_{i_2 j}}{\sum_{j=1}^n x_{i_2 j}} \quad (2)$$

сів, зростання вартості капіталу та прибутковості діяльності, зниження ризиковості в процесі досягнення їх цілей, потреб і очікувань. Саме тому керівникам і менеджерам підприємств доцільно приділяти окрему увагу якості структури капіталу. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Juran J. La Qualité dans les services. Paris: AFNOR Gestion, 1987. 211 p.
2. Исикава К. Японские методы управления качеством. М.: Экономика, 1988. 199 с.
3. Фейгенбаум А. Контроль качества продукции. М.: Экономика, 1986. 471 с.
4. Международный стандарт ISO 9000. Системы менеджмента качества. Основные положения и словарь. URL: <https://iso-management.com/wp-content/uploads/2018/09/ISO-9000-2015.pdf>

Таблиця 5

Матриця міри виключення для визначень структури капіталу

	S ₁	S ₂	S ₃	S ₄	S ₅	S ₆	S ₇	S ₈	S ₉	S ₁₀	S ₁₁	S ₁₂	S ₁₃
S ₁	1,00		0	0	0		0	0	0	0	0	0	0
S ₂	0	1,00	0	0	0	0,50	0	0	0	0	0	0	0
S ₃	0	0	1,00	0,50	0	0	0	0	0	0	0	0	0
S ₄	0	0	0,50	1,00	0	0	0	0	0	0	0	0	0
S ₅	0	0	0	0	1,00	0	0	0	0	0	0	0	0
S ₆	0	0,50	0	0	0	1,00	0	0	0	0	0	0	0
S ₇	0	0	0	0	0	0	1,00	0	0	0	0	0	0
S ₈	0	0	0	0	0	0	0	1,00	0,33	0,00	0	0,33	0
S ₉	0	0	0	0	0	0	0	0,33	1,00	0,00	0	0	0
S ₁₀	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1,00	0	0,5	0
S ₁₁	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0,5
S ₁₂	0	0	0	0	0	0	0	0,33	0	0,33	0	1	0
S ₁₃	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,5	0	1

Отже, можна зробити висновок, що структура капіталу підприємства – це співвідношення складових капіталу за різними ознаками залежно від управлінських завдань, сформованих відповідно до потреб стейкхолдерів суб'єкта господарювання, які забезпечують йому реалізацію стратегічної капіталізації, максимізації прибутковості, мінімізації ризиковості в процесі зростання його ринкової вартості.

Виходячи із запропонованого поняття структури капіталу підприємства, управління якістю структури капіталу – це процес, що полягає в здійсненні впорядкованої та цілеспрямованої дії суб'єкта управління на об'єкт управління із забезпечення оптимального співвідношення складових капіталу за різними ознаками, сформованого відповідно до потреб стейкхолдерів суб'єктів господарювання, що дозволяє отримати максимальний ефект від вкладених ресур-

5. Crosby Ph. B. Quality Is Free: The Art of Making Quality Certain Mass Market. New York : McGraw – Hill Book Co., 1979. 250 p.
6. Deming W. E. Quality, Productivity, and Competitive Position. Cambridge: MIT Center for Advanced Manufacturing Study, 1982. 373 p.
7. Singh A. K. Modeling enablers of TQM to improve airline performance. *International Journal of Productivity and Performance Management*. 2013. Vol. 62. Is. 3. P. 250–275.
8. Сиськов В. И. Статистические измерения качества продукции. М.: Статистика, 1966. 167 с.
9. Аристов О. В., Мишин В. М. Качество продукции : учебное пособие. М.: Издательство стандартов, 1982. 142 с.
10. ГОСТ 15467-79. Управление качеством продукции. Основные понятия. Термины и определения (с Изменением № 1). М.: Стандартинформ, 2009. 20 с.
11. Roos P. J. Taguchi Techniques For Quality Engineering. New York: McGraw-Hill, 1998. 329 p.

12. Бриггем Ю., Гапенски Л. Финансовый менеджмент : в 2-х т. СПб. : Экономическая школа, 1997. Т. 1. 497 с.
13. Квасницька Р. С., Старостенко Г. Г. Критеріальні умови оптимізації структури капіталу підприємства // Theoretical and practical aspects of the development of modern science: the experience of countries of Europe and prospects for Ukraine : monograph. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2018. P. 443–460.
14. Тренев Н. Н. Управление финансами. М. : Финансы и статистика, 2003. 496 с.
15. Правова юридична система Мега-НАУ. URL: <http://www.nau.kiev.ua/>
16. Серов М. Как оптимизировать структуру капитала. *Генеральный директор*. 2007. № 2. С. 32–38. URL: <https://e.gd.ru/290749>
17. Пешкова А. А. Влияние структуры капитала предприятия на уровень его использования. *Вестник Ростовского государственного экономического университета (РИНХ)*. 2011. № 33. С. 48–54.
18. Ван Хорн Дж. К., Вахович Дж. М. Основы финансового менеджмента. 12-е изд. / пер. с англ. М. : Вильямс, 2008. 1232 с.
19. Бизнес-словарь : англо-русский и русско-английский / сост. В. С. Сергеева. М. : АСТ : ЮНБЕС, 2003. 680 с.
20. Батлер Б., Джонсон Б., Сидуэлл Г. Финансы: Оксфордский толковый словарь. Англо-русский. М. : ИНФРА-М; Весь Мир, 1998. 492 с.
21. Этрилл П. Финансовый менеджмент для неспециалистов. 3-е изд., СПб. : Питер, 2006. 608 с.
22. Ушаева С. Н. К вопросу об оптимизации структуры капитала фирмы. *Вестник Челябинского государственного университета*. 2012. № 10. С. 102–107.
23. Никитюк Т. О. Структура джерел формування капіталу підприємств корпоративного типу. *Економіка. Менеджмент. Підприємництво*. 2010. № 22. Ч. II. С. 136–141.
24. Журавльова І. В., Латишева І. Л. Теоретико-методологічні основи управління формуванням структури капіталу підприємства з урахуванням інтелектуальної складової : монографія. Харків : Вид. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2013. 408 с.
25. Бланк И. А. Финансовый менеджмент. Киев : Эльга, 2004. 466 с.
26. Чмутова І. М., Лебідь О. В. Принципи управління капіталом підприємства. *Теорії мікро-макроекономіки*. 2013. Вип. 25. С. 168–173.
27. Taguchi G., Chowdhury S., Wu Y. Taguchi's Quality Engineering Handbook. New York : John Wiley, 2005. 1696 p.
28. Shingo S. Kaizen and The Art of Creative Thinking – The Scientific Thinking Mechanism. New York: Enna Product, 2007.
29. Холодницька А., Бондар В. Формування та становлення методів управління в науковій та адміністративній школі менеджменту. *Сіверянський літопис*. 2007. № 6. С. 182–188. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/48587/22-Holodnytska.pdf?sequence=1>
30. Советский энциклопедический словарь. 4-е изд. / гл. ред. А. М. Прохоров. М. : Советская Энциклопедия, 1989. 1632 с.
31. Белый Е. М., Романова И. Б. Управление качеством : учебное пособие. Ульяновск : УлГУ, 2010. 72 с.
32. Загальне управління якістю: підручник / О. В. Нанка, Р. В. Антощенко, В. М. Кісь та ін. Харків : ХНТУСГ, 2019. 205 с.
33. Шаповал М. І. Менеджмент якості : навч. посіб. Київ, 2007. 471 с.

Науковий керівник – Журавльова І. В., доктор економічних наук, професор кафедри фінансів Харківського економічного національного університету імені Семена Кузнеця

REFERENCES

- Aristov, O. V., and Mishin, V. M. *Kachestvo produktsii* [Product Quality]. Moscow: Izdatelstvo standartov, 1982.
- Batler, B., Dzhonson, B., and Siduell, G. *Finansy: Oksfordskiy tolkovyy slovar. Anglo-russkiy* [Finance: The Oxford Explanatory Dictionary. English-Russian]. Moscow: INFRA-M ; Ves Mir, 1998.
- Belyy, Ye. M., and Romanova, I. B. *Upravleniye kachestvom* [Quality Control]. Ulyanovsk: UIGU, 2010.
- Blank, I. A. *Finansovyy menedzhment* [Financial Management]. Kyiv: Elga, 2004.
- Brigkhem, Yu., and Gapenski, L. *Finansovyy menedzhment* [Financial Management], vol. 1. St. Petersburg: Ekonomicheskaya shkola, 1997.
- Chmutova, I. M., and Lebid, O. V. "Pryntsypy upravlinnia kapitalom pidpriemstva" [Principles of Enterprise Capital Management]. *Teorii mikro-makroekonomiky*, no. 25 (2013): 168-173.
- Crosby, Ph. B. *Quality Is Free: The Art of Making Quality Certain Mass Market*. New York: McGraw – Hill Book Co., 1979.
- Deming, W. E. *Quality, Productivity, and Competitive Position*. Cambridge: MIT Center for Advanced Manufacturing Study, 1982.
- Etrill, P. *Finansovyy menedzhment dlya nespetsialistov* [Financial Management for Non-specialists]. St. Petersburg: Piter, 2006.
- Feygenbaum, A. *Kontrol kachestva produktsii* [Product Quality Control]. Moscow: Ekonomika, 1986.
- GOST 15467-79. *Upravleniye kachestvom produktsii. Osnovnyye ponyatiya. Terminy i opredeleniya (s izmeneniyem No. 1)* [GOST 15467-79. Product Quality Management. Basic Concepts. Terms and Definitions (with Amendment No. 1)]. Moscow: Standartinform, 2009.
- Isikava, K. *Yaponskiye metody upravleniya kachestvom* [Japanese Quality Management Methods]. Moscow: Ekonomika, 1988.
- Juran, J. *La Qualite dans les services*. Paris: AFNOR Gestion, 1987.
- Kholodnytska, A., and Bondar, V. "Formuvannia ta stanovlennia metodiv upravlinnia v naukovi ta administrativnii shkoli menedzhmentu" [Formation and Formation of Management Methods in the Scientific and Administrative School of Management]. *Siverianskyi litoпис*, no. 6 (2007): 182-188. <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/48587/22-Holodnytska.pdf?sequence=1>
- Kvasnytska, R. S., and Starostenko, H. H. "Kryterialni umovy optymizatsii struktury kapitalu pidpriemstva" [Criteria Conditions for Optimization of the Structure of

- Capital of Enterprise]. In *Theoretical and practical aspects of the development of modern science: the experience of countries of Europe and prospects for Ukraine*, 443-460. Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2018.
- "Mezhdunarodnyy standart ISO 9000. Sistemy menedzhmenta kachestva. Osnovnyye polozheniya i slovar" [Quality management systems. Fundamentals and vocabulary]. <https://iso-management.com/wp-content/uploads/2018/09/ISO-9000-2015.pdf>
- Nanka, O. V. et al. *Zahalne upravlinnia yakistiu* [Total Quality Management]. Kharkiv: KhNTUSH, 2019.
- Nykytiuk, T. O. "Struktura dzhherel formuvannia kapitalu pidpriemstv korporatyvnoho typu" [The Structure of the Sources of Corporate Enterprises Capital Forming]. *Ekonomika. Menedzhment. Pidpriemnytstvo*, vol. 2, no. 22 (2010): 136-141.
- "Pravova yurydychna systema Meha-NAU" [Legal System Mega-NAU]. <http://www.nau.kiev.ua/>
- Peshkova, A. A. "Vlianiye struktury kapitala predpriyatiya na uroven yego ispolzovaniya" [The Influence of the Capital Structure of an Enterprise on the Level of Its Use]. *Vestnik Rostovskogo gosudarstvennogo ekonomicheskogo universiteta (RINKh)*, no. 33 (2011): 48-54.
- Roos, P. J. *Taguchi Techniques For Quality Engineering*. New York: McGraw-Hill, 1998.
- Sergeyeva, V. S. *Biznes-slovar : anglo-russkiy i rusko-angliyskiy* [Business Dictionary: English-Russian and Russian-English]. Moscow: AST : YuNVES, 2003.
- Serov, M. "Kak optimizirovat strukturu kapitala" [How to Optimize Your Capital Structure]. *Generalnyy direktor*, no. 2 (2007): 32-38. <https://e.gd.ru/290749>
- Shapoval, M. I. *Menedzhment yakosti* [Quality Management]. Kyiv, 2007.
- Shingo, S. *Kaizen and The Art of Creative Thinking – The Scientific Thinking Mechanism*. New York: Enna Product, 2007.
- Singh, A. K. "Modeling enablers of TQM to improve airline performance". *International Journal of Productivity and Performance Management*, vol. 62, no. 3 (2013): 250-275.
- Siskov, V. I. *Statisticheskiye izmereniya kachestva produktsii* [Statistical Measurements of Product Quality]. Moscow: Statistika, 1966.
- Sovetskiy entsiklopedicheskiy slovar* [Soviet Encyclopedic Dictionary]. Moscow: Sovetskaya Entsiklopediya, 1989.
- Taguchi, G., Chowdhury, S., and Wu, Y. *Taguchi's Quality Engineering Handbook*. New York: John Wiley, 2005.
- Trenev, N. N. *Upravleniye finansami* [Financial Management]. Moscow: Finansy i statistika, 2003.
- Ushayeva, S. N. "K voprosu ob optimizatsii struktury kapitala firmy" [On the Question of Optimizing the Capital Structure of a Firm]. *Vestnik Chelyabinskogo gosudarstvennogo universiteta*, no. 10 (2012): 102-107.
- Van Khorn, Dzh. K., and Vakhovich, Dzh. M. *Osnovy finansovogo menedzhmenta* [Fundamentals of Financial Management]. Moscow: Vilyams, 2008.
- Zhuravlyova, I. V., and Latysheva, I. L. *Teoretyko-metodolohichni osnovy upravlinnia formuvanniam struktury kapitalu pidpriemstva z urakhuvanniam intelektualnoi skladovoi* [Theoretical and Methodological Bases of Management of Formation of Structure of the Capital of the Enterprise Taking Into Account an Intellectual Component]. Kharkiv: Vyd. KhNEU im. S. Kuznetsia, 2013.